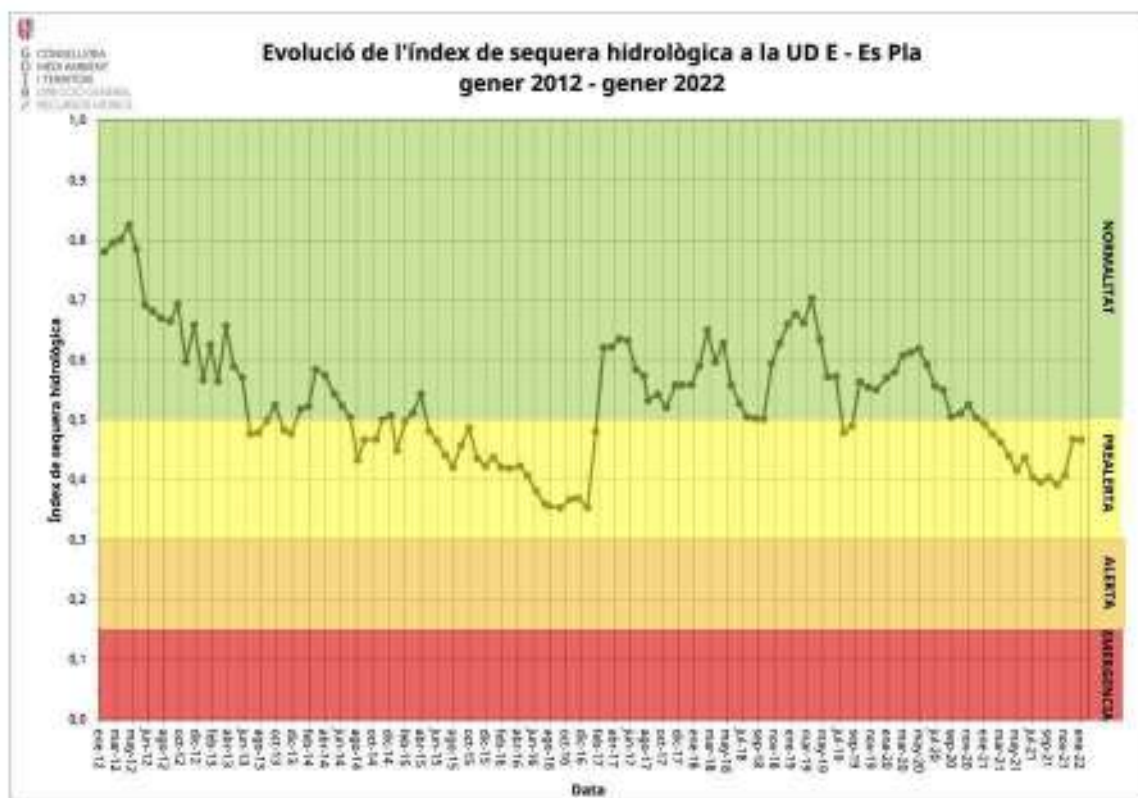

Els municipis de Costitx, Santa Eugènia, Sencelles, Lloret de Vistalegre, Llubí i Sineu, s'abasteixen d'alguns dels aqüífers que conformen la unitat de demanda Palma-Inca-Alcúdia. En aquesta unitat de demanda, formada per 15 masses d'aigua subterrània, s'hi extreuen al voltant del 70% dels recursos subterranis disponibles. Així i tot, els tres aqüífers que proveeixen la Comarca tenen un índex d'explotació inferior al 55% dels recursos subterranis disponibles.

Així doncs, els municipis de la mancomunitat se situen a zones on l'estat quantitatiu dels aqüífers és, en general, bo. A aquestes zones les extraccions han disminuït en els darrers anys de manera que l'estat quantitatiu de l'aqüífer de Petra ha millorat passant d'estar en mal estat a estar en bon estat quantitatiu. Alhora, les extraccions dels aqüífers de Montuïri i Ariany han augmentat entre un 1 i un 5% en els darrers anys.

D'acord amb les dades de sequera del darrer mes de gener, la unitat de demanda de Palma-Inca-Alcúdia està en situació de

normalitat, mentre que la del Pla troba la situació de prealerta de sequera. Cal dir que la situació de prealerta de la unitat del Pla es perllonga des de gener de 2021 i que a diferència del que és habitual, els nivells piezomètrics no s'han recuperat durant la tardor i el que duim d'hivern. Encara que ens trobem amb reserves d'aigua superiors a les existents el mes de gener de l'any 2016, no podem perdre de vista que l'aigua és un bé escàs i que hem de continuar fent feina en la millora de la seva gestió.

Pel que fa a la qualitat, al Pla de Mallorca, atesa la seva distància a la mar no hi ha fenòmens d'intrusió marina i, per tant, els aqüífers estan en bon estat qualitatiu pel que fa als clorurs. Un cas excepcional és l'aqüífer de Montuïri i la zona de Pina, que presenta una mala qualitat en trobar-hi clorurs i sulfats. Aquestes sals dissoltes es deuen al fet que els materials per on circulen les aigües subterranies tenen guixos i sals, és a dir, el seu origen és geològic, ja que provenen de les roques que conformen l'aqüífer.

Un altre punt a tractar respecte a la qualitat a les zones de Llubí, Sineu, Maria, Ariany, Petra, Sencelles i Costitx és la contaminació per nitrats. Aquesta sol provenir de l'activitat agrícola i pot ser fins i tot històrica. També pot haver-hi altres fonts com la urbanització difusa i els nuclis de població. Aquesta contaminació dificulta l'accés a aigua per proveïment de poblacions, ja que requereix un tractament de reducció de la contaminació previ a la seva distribució com a aigua potable. Aquesta és una dels vessants més importants de la gestió del cicle de l'aigua: l'abastament a la població.

Des del Govern, l'Agència Balear de l'Aigua, és l'empresa pública que s'encarrega de gestionar les activitats relacionades amb la producció, la captació, la distribució, l'emmagatzematge i el subministrament d'aigua potable en alta a bona part dels municipis del territori balear. El subministrament en baixa, en canvi, és competència municipal.

Al Pla hem treballat conjuntament per poder garantir l'accés a unes bones instal·lacions, una reivindicació històrica dels ciutadans i ciutadanes dels municipis de la Mancomunitat. De fet, en aquests darrers s'ha signat un protocol per tal de millorar l'abastiment d'aigua potable on s'hi plasma el compromís de construir, per part de l'Agència Balear de l'Aigua, una canonada entre Maria de la Salut i Sineu que servirà per distribuir l'aigua potable des d'un dipòsit de regulació a Sineu, que construirà la Mancomunitat.

Aquesta infraestructura es farà a continuació de la finalització de la canalització de

Maria-Petra, que es troba en fase de construcció i que ja compta amb un dipòsit a Petra i comptarà amb un altre a Maria. Aquesta actuació permetrà que l'aigua potable arribi a Petra i Ariany. La feina es continuarà amb la següent fase, que consisteix en la connexió de Petra amb Manacor, un projecte que ja està en fase de redacció i que contempla la construcció d'una canonada que anirà del dipòsit de regulació de Petra fins a un de nou previst a Manacor que tindrà una capacitat de 10.000 m³. A més, es preveu un ramal de sortida cap als dipòsits municipals existents al mateix municipi i es deixaran preparades les connexions que, en un futur, permetran estendre la xarxa d'abastiment en alta de l'Agència Balear de l'Aigua cap al nord (Portocristo i Cala Millor) i cap al sud (Felanitx, Campos, Santanyí i Ses Salines).

A més a més els municipis de la Mancomunitat, dintre de les seves competències, estan fent millores a les seves xarxes de subministrament, la qual cosa permetrà minimitzar les pèrdues a les mateixes i optimitzar l'ús de l'aigua de la xarxa en alta.

En definitiva, garantir el bon estat de conservació dels aquífers, tant des del Pla com des de la resta de l'arxipèlag, és una feina complexa i on totes les administracions s'hi han d'implicar de forma activa. Els diferents acords assolits amb la Mancomunitat del Pla ratifiquen que és possible fer feina conjunta i coordinadament i que els resultats d'aquesta feina es tradueixen immediatament en beneficis per a la ciutadania i per a un recurs tan escàs en aquestes illes com és l'aigua. ●

L'entrevista

"Hem de prioritzar la gestió eficaç de les infraestructures hidràuliques "

Entrevistam el director de la Mancomunitat del Pla de Mallorca, Joan Cifre, per conèixer els principals problemes amb la gestió de l'aigua als quals fa front la comarca i com, des de l'ens supramunicipal que coordina, s'intenta avançar cap a una plena garantia del dret a l'aigua de qualitat per a tots els veïns i veïnes dels municipis del Pla de Mallorca.

Periòdicament, veim notícies dels problemes d'abastiment d'aigua als municipis del Pla. És un problema endèmic i una reivindicació històrica dels municipis de la comarca. Quins són exactament i perquè es donen aquests problemes?

Com bé has dit, és un problema històric. S'ha intentat solucionar de moltes formes, però aquestes tenien uns costos que eren inassolibles per una administració local i petita com la nostra. Fa uns anys es va sol·licitar a l'Impost de Turisme Sostenible 500.000 euros per redactar un projecte d'interconnexió del Pla, però la mancomunitat va haver de renunciar al projecte per manca de personal per poder gestionar-ho i per la poca probabilitat de finalitzar el projecte en el termini que marcava la subvenció. En tot cas, l'aigua del Pla presenta dos tipus de problemes segons la zona, aquests són de qualitat i de quantitat.

Els primers, els de qualitat, té el seu origen principalment a tres fets concrets: l'augment de població dels municipis, la variació en els usos i costums de l'ús de l'aigua per part dels ciutadans i les ciutadanes (menys aprofitament de les aigües de pluja, eliminació d'aljubs particulars, increment en el consum d'aigua, etc.), i en l'empitjorament de la quantitat de les masses d'aigües subterrànies per manca de pluges i una sobreexplotació dels aqüífers.

Per tant, el que hem de tenir en compte és que les infraestructures hidràuliques de la nostra

Joan Cifre, director-gerent de la Mancomunitat del Pla.

comarca no han variat en 25 anys, i amb aquestes mateixes infraestructures s'ha de fer front als problemes que t'he exposat abans.

D'altra banda, el segon problema de la nostra comarca és la qualitat de l'aigua. Aquest problema, que és comú a moltes zones de l'illa, i a altres illes també, es veu augmentat amb la sobreexplotació dels aqüífers. Els orígens dels problemes de qualitat són francament desconeguts, ara, el que està clar és que la solució només la trobarem si tenim la possibilitat de connectar la nostra xarxa inter-municipal amb les dessaladores del govern. És difícil que millori la qualitat de l'aigua subterrània a segons quines zones.

Foto: Ara Balears.

El passat estiu el Pla es va situar en escenari de prealerta per sequera. En aquesta línia, sabem que la Mancomunitat ha començat la redacció del Pla d'Emergència Davant de Situacions de Sequera per a 11 dels 14 municipis que conformen la mancomunitat. En quin estat està el Pla? Teniu ja algunes conclusions i propostes?

Moltes gràcies per la pregunta perquè la veritat és que aquest mes s'ha finalitzat la tasca de redacció del pla. Per tant, el pla ja està redactat i d'aquí a poc temps serà presentat als representants dels 11 ajuntaments i exposat al públic en aprovació inicial.

El Pla de sequera ha servit per fer una fotografia actualitzada de dos aspectes molt importants, entre molts d'altres, el del consum d'aigua en cadascun dels municipis del Pla i del nivell de pèrdues d'aigua per fuites a les xarxes.

El Pla ens ha permès obtenir una anàlisi detallada de les diferents tipologies de consums que es produeixen al diferent tipus de sòl, com és l'urbà, l'industrial, el turístic, o el rústic. Hem pogut aconseguir dades de la variació d'aquests consums durant l'any i un coneixement de com ha evolucionat el consum als darrers deu últims anys i amb tota aquesta informació i el coneixement dels nivells de fuites a les diferents xarxes, el Pla ens ha marcat un full de ruta pel qual començar a treballar per poder garantir el

subministrament d'aigua, tant en qualitat com en quantitat, fins i tot en els pitjors escenaris de sequera. La prioritat número u que ens marca el Pla és la reducció dels nivells de fuita, per reduir la sobreexplotació dels aquífers. Això és bàsic.

Conjuntament amb el Pla de Sequera, es redactarà el Pla de Gestió Sostenible de l'Aigua, i amb aquests dos Plans en marxa, fins i tot es podran planificar la substitució dels trams de xarxes més conflictius que, sigui per antiguitat dels materials o per les condicions de treball a les quals estan sotmesos, fan que presentin un deteriorament excessiu amb el consegüent risc d'avaries.

La mancomunitat ha acordat amb el Govern incloure la connexió d'aigua potable entre els pobles de la comarca en el Pla Hidrològic i s'ha signat un protocol amb Recursos Hídrics i Agència Balear de l'Aigua i la Qualitat Ambiental (Abaqua) que permetrà solucionar els problemes de quantitat i qualitat de l'aigua potable. Com es concreta aquest protocol per dur aigua de qualitat als pobles del Pla?

Aquest és un tema d'actualitat per solucionar, com tu bé has dit, un problema històric. Tant el Govern de les Illes Balears, al qual hem d'estar agraïts, com els batles i batlesses dels municipis de la Mancomunitat han decidit fer un pas cap endavant per resoldre el problema.

El Govern s'ha compromès a portar l'aigua des de l'artèria que, avui dia estan, construint cap a Manacor. I alhora la Mancomunitat es compromet a executar la construcció d'un dipòsit regulador a Sineu així com les canalitzacions necessàries per portar l'aigua dessalada d'ABAQUA fins a diferents municipis de la nostra comarca.

Per part de la Mancomunitat es van presentar les corresponents al·legacions al Pla Hidrològic perquè es contemplaren aquestes noves infraestructures, i estam ja preparats per a iniciar la redacció dels projectes de construcció del dipòsit regulador a Sineu així com els projectes de canalització des del dipòsit regulador fins a diferents municipis quan s'aprovin les al·legacions per part de Recursos Humans del govern.

En el pressupost de la Mancomunitat de l'any 2022 ja s'han reservat les partides econòmiques per fer front a la redacció dels projectes, més de 500.000 euros, i la nostra voluntat és tenir acabades aquestes infraestructures en el període de vigència del futur Pla Hidrològic 2023-2027.

L'objectiu final d'aquest conveni és garantir que tots els municipis gestionats per la Mancomunitat puguin comptar amb aigua de qualitat i en quantitat suficient a mitjà termini.

Recentment, s'ha signat el contracte de gestió de l'aigua per a 11 dels 13 municipis de la comarca, amb Aigües de Barcelona, per 20 anys més. És una bona notícia? Per què?

La mancomunitat és una institució petita i amb poc personal que en tres anys ha aconseguit unes fites molt importants. Importantíssimes diria jo. I una d'elles és, sens dubte, adjudicar el contracte de concessió del subministrament d'aigua i clavegueram de la comarca del Pla.

Aquest contracte de concessió formava part d'un antic consorci on hi havia la mancomunitat i el Consell Insular de Mallorca i el 2015 el consorci es va dissoldre i la mancomunitat va assumir aquesta concessió que ara ha licitat i adjudica a l'empresa Societat General d'Aigües de Barcelona, S.A. per un import total de més de 41 milions d'euros.

I és una molt bona notícia perquè la mancomunitat disposarà d'un cànon inicial de 5.151.000,00 euros i un cànon variable és de 6,5% de l'import que es facturi anualment, i això ens permetrà desenvolupar part de les obres de canalització que hem exposat abans. A part, l'empresa també haurà de realitzar una sèrie de millores tècniques del servei que seran beneficioses pels usuaris del servei, com són la implantació del sistema de tele-lectura,

Representants de la Mancomunitat i d'Aigües de Barcelona. Foto: Última Hora.

Molí d'aigua entre Algaida i Sant Joan. Foto: Climent Picornell.

control de qualitat de l'aigua, mediadors del nivell de l'aigua dels pous, instal·lacions de sistemes de seguretat i gestió avançada del clavegueram.

Aquest contracte suposarà una gran passa per la gestió eficient de l'aigua mitjançant la implantació de sistemes tecnològics que evitaran el seu malbaratament i n'aprofitaran el seu ús d'una forma eficient i sostenible.

Sabem que a tres dels municipis (Sant Joan, Sencelles i Petra) no entren a l'acord i tenen gestió municipal de l'aigua. Per què aquesta diferència entre un model de gestió dels recursos hídrics externalitzat i altre municipalitzat?

Cada ajuntament té l'oportunitat de gestionar l'aigua com cregui que és més beneficiós pels seus interessos i pels interessos dels seus ciutadans i ciutadanes. D'aquests tres ajuntaments, dos d'ells (Petra i Sant Joan) tenen una gestió municipal i Sencelles té dividit el poble en tres concessions diferent, per tant, cada un d'ells té una situació totalment diferent.

Sencelles crec, opinió personal, que si pogués incorporaria el seu servei d'aigua a la mancomunitat. De fet, el contracte de concessió l'hem deixat obert a aquesta

possibilitat. El problema és que les concessions són molt llargues i s'ha d'esperar que finalitzin, ja que rescotar el servei implica pagar indemnització que correspongui.

En canvi, Petra i Sant Joan, han apostat pel model de municipalitzar el servei que és totalment respectable, és clar que sí. És més, Petra és un exemple de servei municipalitzat per les poques pèrdues d'aigua que té la seva xarxa.

Què poden fer els diferents actors (institucions estatals, autonòmiques i locals; indústries i sector primari instal·lat a la comarca, veïns i veïnes, etc.) per millorar la qualitat de l'aigua?

Als veïns i veïnes de la comarca així com al sector primari els hi demanem responsabilitat en el consum de l'aigua. És un bé escàs que no s'ha de malbaratar.

I per part de la Mancomunitat, hem de prioritzar la gestió eficaç de les infraestructures hidràuliques per evitar pèrdues d'aigua i la sobreexplotació dels aqüífers. Només mitjançant la gestió responsable i sostenible de l'aigua serem un exemple pels nostres veïns i veïnes de la comarca.●

L'aigua al Pla: un problema històric de quantitat i qualitat

Qualitat?

"Segons la valoració de l'estat químic de les masses d'aigua subterrànies de les Illes Balears realitzat en el marc de la revisió del Pla Hidrològic de les Illes Balears, el 39% de les masses d'aigua es troben en risc de no complir amb la Directiva Marc de l'Aigua i més del 18,5% superen el llindar de potabilitat en quant a la concentració de Nitrats, sent el **Pla de Mallorca la zona més afectada i amb major nivell de concentració.**"

Memòria de les activitats realitzades en el marc del projecte "Educació i conscienciació per uns aqüífers sans al Pla de Mallorca" realitzat per la Societat Espanyola d'Agricultura Ecològica - SEAE

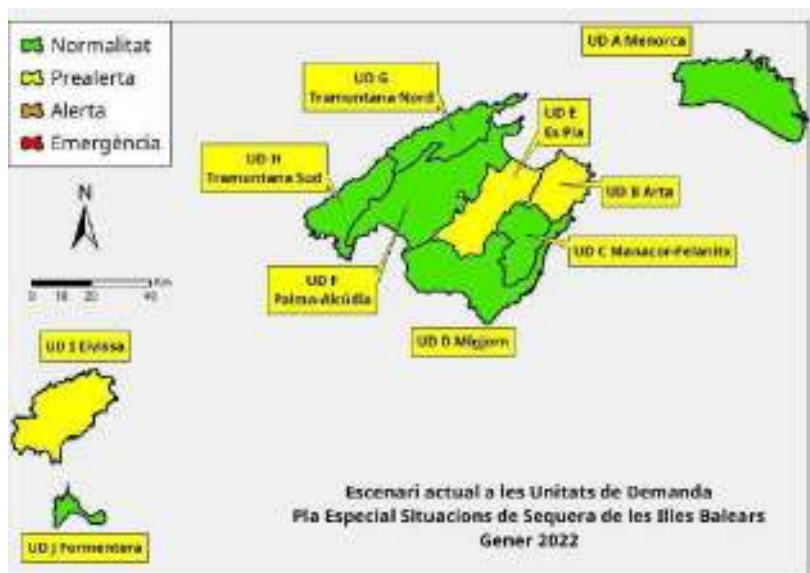
Estat químic de les aigües subterrànies.

Font: Tercer cicle de planificació hidrològica IB (2021-2027). Direcció general de Recursos Hídrics. Conselleria de Medi ambient.

Quantitat?

"Les precipitacions del novembre han permès la recuperació de gairebé totes les Unitats de Demanda (UD). Així, les de Palma-Alcúdia, Tramuntana Nord i Tramuntana Sud surten de l'escenari de prealerta de sequera i passen al de normalitat i, per tant, set de les 10 UD estan dins l'escenari de normalitat. Les tres restants – Artà, Pla i Eivissa – es mantenen en prealerta, ja que es necessiten tres mesos consecutius en situació de normalitat per canviar d'escenari.

Conselleria de Medi Ambient, 09/02/2022

Font: Direcció general de Recursos Hídrics. Conselleria de Medi ambient.

Educar i conscienciar per un ambient i uns aqüífers sans al Pla

Un projecte de la Societat Espanyola d'Agricultura Ecològica

La Societat Espanyola d'Agricultura Ecològica, amb el suport de la Conselleria de Medi Ambient i Territori, va engegar l'any passat el projecte "Educació i conscienciació per un ambient i uns aqüífers sans al Pla de Mallorca". Aquest projecte vol aportar a la conscienciació i implicació dels diferents actors i agents implicats en a l'àmbit territorial del Pla de Mallorca en la solució de la greu situació en que es troben les masses d'aigua subterrànies. Es pretén donar a conèixer la situació, explicar les implicacions ambientals i socials que això suposa, les causes d'aquesta situació i algunes propostes de solució, entre elles la de la transició cap a un model agroalimentari ecològic i territorialitzat que no només pugui evitar que es perpetui l'abocament de nitrats agraris, si no que fins i tot pugui contribuir a millorar la salut dels aqüífers.

Aquestes són les recomanacions que fa SEAE als veïns i veïnes de la comarca.

QUÈ PODEM FER PER MILLORAR L'AIGUA DEL PLA DE MALLORCA?

A ca teva

- Si no tens les aigües residuals de casa teva connectades a la xarxa, **assegura't de tenir un sistema autònom de tractament** instal·lat i mantingut en bones condicions i que compleixi, com a mínim, amb els requisits legals.
- Vigila el que aboques al clavegueram i als desaigües de casa teva i controla una part a **què a nivell municipal** la planta a punt de les quantitats d'aigües residuals urbanes sigui una prioritat.
- Ajuda a les persones que s'esforcen i treballen al camp comprant aliments produïts de manera respectuosa, sostenible i ecològica.

No utilitzis adobs químics, purins aplicats directament o fems sense compostar a la terra bruta, hort o jardí d'agricultura i'ho també pot contaminar si no es fa bé. Assegura cobertura vegetal i un adobat correcte.

Limita la densitat d'animals al camp i assegura't que les instal·lacions de recollida de fems i/o purins sigui correcta.

El dret humà a l'aigua a les Illes Balears

Per Hannah Charlotte Wesselmann
Consultora en Dret Humà a l'Aigua

Des de la Declaració de Mar de la Plata de les Nacions Unides en 1977, s'ha reconegut que “tots els pobles, qualsevol que sigui la seva etapa de desenvolupament, tenen dret a disposar d'aigua potable en quantitat i qualitat suficients per a les seves necessitats bàsiques”. En la seva Resolució de 2010, l'Assemblea General de les Nacions Unides va reconèixer internacionalment el dret humà a l'aigua. Després de l'aclariment oficial de les implicacions legals del Dret Humà a l'Aigua en l'Observació general no 15 del PIDESC, ja es pot constatar que el dret humà a l'aigua no és un element nou. Al seu torn l'“ODS 6 Aigua i Sanejament” formula un consens ideal per a impulsar accions i polítiques que serveixin per a assegurar aquest dret humà.

L'aigua ha estat un element bàsic en la configuració de les societats de la humanitat, element pel qual neixen i es destrueixen les

societats (Fernández-Jáuregui i Crespo Milliet, 2008). El significat de l'aigua s'ha desenvolupat al llarg de la nostra història. Passant de ser un element sagrat i d'índole espiritual considerat un bé comú, a ser un bé econòmic pel qual es debat a qui pertany i quin sector ha d'ostentar el control (Petrella, 2004). D'aquesta manera, des del segle XX existeix una tendència a deslegitimar l'accés a l'aigua per la pròpia condició de ser ciutadans per a entendre a l'usuari com un client comprador d'una mercaderia (Marín, 2019).

Ens trobem que la gestió de l'aigua es diferencia de la manera de gestió d'altres serveis públics, pel fet que l'aigua és un bé protegit com a dret humà. Per tant, la gestió no sols es veu regulada pels típics marcs legals, sinó que a més es regeix per (Gómez, 2020):

- Els criteris normatius que estableix el dret humà a l'aigua. L'aigua ha de ser suficient, amb la qualitat adequada, accessible de forma continuada, acceptable i assequible sense comprometre la vida futura dels usuaris.
- Els criteris fonamentals dels drets humans de realització progressiva, igualitària i sense discriminació.
- Els criteris propis dels drets econòmics, socials i culturals: la participació pública, l'accés a la informació, la transparència, la rendició de comptes i la sostenibilitat.
- Els criteris d'eficiència i equitat social per la condició de l'aigua de ben públic i limitat.

Situació a Mallorca

A causa de la disminució de pluges capaces d'emplenar els aquífers de les diferents illes, la pressió del turisme i els efectes del canvi climàtic, l'arxipèlag balear sofreix d'una gran pressió hídrica que posa en perill la garantia del dret humà a l'aigua. Al seu torn, el meu treball de recerca parteix d'un fet objectiu: la tendència entre la població balear permanent i flotant de consumir en la seva gran majoria aigua embotellada en ampolles de plàstic d'un sol ús.

A les Illes Balears arriben a l'any 16,5 milions de turistes (Agència d'Estratègia Turística de les Illes Balears [AETIB], 2018) atrets pel paisatge i l'oferta turística. Per això, l'índex d'intensitat turística balear és dels més elevats entre els territoris insulars del món (BOE núm. 89, 2019). Però després de la façana de "illes de vacances" no tot és perfecte, i es produeixen situacions que podrien ser categoritzades com a vulneracions al dret humà a l'aigua. Revelant-se que part de la població balear no disposa d'aigua apta per a consum i que de mitjana una persona resident consumeix 118

litres per persona/any d'aigua embotellada, en la seva gran majoria en ampolles de plàstic (Ministeri Agricultura Pesca i Alimentació [MAPA], 2018). Així, la discussió sobre l'aigua implica tant el model energètic, pel gran consum d'energia esperat per part de les dessaladores, com a la generació de residus, sobretot per la tendència a consumir aigua mineral embotellada.

Els elements bàsics per a determinar la qualitat de l'aigua són la potabilitat i l'acceptabilitat de l'aigua. El meu treball de recerca sobre el Dret humà a l'aigua a les Illes Balears, s'emmarca sota el projecte sobre "la qualitat de l'aigua potable a les Illes Balears i el seu efecte sobre el consum del plàstic" de Save The Med, que busca reduir el consum d'aigua embotellades en ampolles de plàstic, per a reduir la generació de residus i la contaminació del medi ambient.

Per a aquest estudi es va establir la hipòtesi que, a causa de la mala qualitat de l'aigua, aquesta no és acceptada per la població i per això recorre al consum d'aigua embotellada. A través de les dades presentades en aquest estudi sobre la qualitat de l'aigua (*recollides el 2019, poden haver variat*) i les dades consultades en els diferents plans hidrològics de la demarcació, que avaluen la contaminació de les aigües subterrànies, podem suposar que existeixen multitud de xarxes que es troben en un estat crític de contaminació o ja contaminades. Per això, al voltant del 19% de les xarxes de distribució de balears no són aptes per al consum. Sent aquest fet una vulneració del dret humà a l'aigua per a les poblacions afectades. Existeixen xarxes de proveïment que es troben en els límits de la potabilitat. Com, per exemple, la xarxa de proveïment del municipi de Lloret de Vistalegre, que actualment té una concentració de 49 mg/l de nitrats, però que a l'agost es trobava classificada com a aigua no apta per al consum, per contenir 53 mg/l de nitrats.

Foto: Climent Picornell Bauzá.

Sembla lògic suposar que si un habitant detecta un sabor en l'aigua (per les qualitats calcàries pròpies de l'aigua de balears) i, al seu torn no disposa d'una informació actualitzada sobre la qualitat de l'aigua, el seu escepticisme i tendència cap a la compra d'aigua embotellada pot augmentar, a més de promoure un major rebuig de l'aigua de l'aixeta. El consum elevat d'aigua embotellada en comparació amb altres comunitats autònomes també és un indicador de la falta d'acceptabilitat de l'aigua de l'aixeta de balears. A Balears es consumeixen 118 l/persona/any mentre que en la Comunitat de Madrid es consumeixen 18,88 l/persona/any (MAPA, 2018).

Així es pot concloure que s'està produint una vulneració del dret humà a l'aigua per a més de 120.000 residents (10% de la població balear), per no disposar actualment d'aigua potable.

Ens trobem amb una localització com les Illes Balears que es caracteritza per un sistema heterogeni de gestió de l'aigua i al seu torn per grans pics de població. Per això, la responsabilitat de garantir el dret humà a l'aigua no sols recau sobre el principal titular del servei, l'autoritat local, sinó que també recau sobre l'empresa que pot ser que hagi adquirit la concessió del servei, sobre la indústria, l'agricultura i ramaderia i sobre tota la població tant resident com visitant.

Amb aquest posicionament cap a la responsabilitat compartida es busca ressaltar que, per exemple, la contaminació dels aqüífers no és solament responsabilitat dels agricultors i ramaders, sinó que també es deu en gran manera a l'alta demanda i pressió humana que sofreixen les masses d'aigua de l'arxipèlag. Al seu torn, emfatitza que el gran consum d'ampolles de plàstic és tant, una falta d'interès de la població balear per exigir una millora de les xarxes de consum, així com, una falta d'esforç per part de les autoritats locals per promocionar l'aigua de l'aixeta com una font d'aigua segura, on l'aigua és potable, o la promoció d'alternatives al consum d'aigües embotellades en plàstic, on l'aigua no és potable.

Extracte del seu Treball de Fi de Màster: "El derecho humano al agua en las Islas Baleares. Estudio de caso de Save the Med y la reducción del uso del plástico" (juny 2020).

Cinc pous públics del Pla

Tomàs Vibot

Filòleg, investigador i guia cultural

El proveïment d'aigua subterrània va ser una de les grans preocupacions dels nostres jurats des de l'establiment de les primeres viles. S'ha de tenir en compte que el fet de tenir una cisterna pròpia era un luxe no a l'abast de tothom, així que les autoritats locals resolgueren aixecar o bé declarar alguns pous d'ús públic per tal d'abastar les necessitats de la població.

Evidentment, la més important presència de pous, quant a nombre i qualitat constructiva, la trobam al Pla i Migjorn de Mallorca. Els municipis del vessant muntanyós de Mallorca no necessiten aquest tipus d'estatjament d'aigua ja que estan prou proveïts de fonts canalitzades i altres sistemes d'emmagatzement prou efectius (cisternes, basses, aljubs i, sobretot, safareigs). A l'interior, és clar, la manera d'obtenir i guardar l'aigua es feia mitjançant pous. La manera de captar el líquid era cercar una vena subterrània important; aquests rebien el nom pous de vena. Però quan els pous trobaven petites filtracions d'aigua de pluja tenien un pou de greixina.

La problemàtica de la titularitat pública del pou ja és molt primerenca. Les primeres disputes són del segle XIII, pocs anys després de la conquesta catalana. Amb el repartiment de

Pou dels Horts, Sineu. Foto: Tomàs Vibot.

les noves terres, els pous construïts anteriorment eren objecte de bregues entre els incipients propietaris i la comunitat.

És per això que tradicionalment s'ha identificat el pou públic amb un suposat origen musulmà. És molt habitual sentir l'apel·latiu pou sarraïnes

o pou de temps des moros tant a la documentació com oralment per tal de justificar-ne l'antigor i el caràcter públic. Però aquesta apreciació entra més dins la mitologia popular que no en la veritat històrica.

Com ja es pot deduir, l'abandó d'aquest dipòsit és del segle XX. La instal·lació de cisternes a les

casos particulars, la modernització de les tècniques de perforació, el canvi de vida provocat pel “boom” turístic amb la consegüent sortida del camp, i sobretot, amb la canalització de l'aigua mitjançant canonades de metall, feren que els pous s'abandonassin d'una manera accelerada, fet que trencava amb la seva utilitat històrica, iniciada en molts casos, feia més de mig mil·lenni d'anys.

Les funcions dels pous són clares: proporcionar aigua a la població per beure, per rentar la roba i regar. Evidentment, els pous que disposaven de l'aigua de millor qualitat es reservava per al consum humà. Des del dipòsit es transportava el líquid mitjançant gerres fins a la destinació. Els pous emprats per a la rentada de roba són aquells que tenen adossades piques, que en alguns casos es troben cobertes per una teulada. Tenim constància que el pou Llavoner, a Sineu, exclusivament i únicament era utilitzat per rentar roba. Per al transport de l'aigua per regar es feia mitjançant bótes o bocois, tot damunt carros. És clar que per a aquesta finalitat, l'aigua no havia de ser de la millor qualitat.

Els pous, malgrat la gran varietat de formes que presenten, és fàcil distingir-ne una sèrie de parts constants. En primer lloc, el pou pròpiament dit, pot presentar tres formes de plantes: quadrada, circular o rectangular, aquesta darrera la més comuna. La gran majoria de pous estan construïts amb la tècnica de pedra en sec, és a dir,

amb absència de morter que lligui les pedres. De tota manera, n'hi ha alguns que estan paredats en verd, fet que sobretot és visible a la part de dalt del dipòsit. No és estrany, però, trobar els pous picats directament a la pedra i són els que solen presentar una planta de forma circular. La profunditat, com és lògic, varia segons la fondària a què es troba l'aigua. Es pot dir, que aquesta oscil·la entre els 15 i els 40 metres.

En segon lloc, el pou es compon de mota, és a dir, aquella part on es redueix l'obertura del pou i delimita l'accés. Llavors el coll és l'element més significatiu del pou, ja que és la part exterior que defineix el caràcter general del dipòsit. Les plantes més usuals són la rectangular i la quadrada, tot i que també en trobam de més caires (hexagonals i, fins i tot, octogonals). Els colls s'aixequen normalment per peces rectangulars de pedra de marès o pedra viva, i també podem trobar una barreja entre les dues. Els pilars són la base que sosté la corriola, per tant poden no aparèixer quan la corriola està clavada en una paret. Solen haver-hi dos o quatre, i el material constructiu més freqüent és el marès. Els pilars solen assentar-se sobre el coll o damunt la mota, encara que poden néixer directament del terra. Aquest element desapareix, evidentment, quan el pou compta amb capelleta. Sobre els pilars s'aguanta el travesser, el qual sol ser de fusta, generalment d'ullastre, i aquí hi penja la corriola. La

corrioles són per regla general de ferro, encara que també n'hi ha hagut combinades amb fusta, i tenen un diàmetre que oscil·la entre els 20 i els 30 cm. Finalment els poals eren fets de fusta i metall, generalment ferro, per tal que s'enfonsassin en arribar a l'aigua.

Un bon exemple de tot això que hem comentat fins ara és sens dubte el **pou dels Horts, a Sineu**. El trobam a la barriada de ses cases Noves. Antigament, la placeta on s'alça el dipòsit s'anomenava placeta del pou des Horts. Es tracta d'un pou d'origen medieval, tal com ens ho demostra la documentació ja que el primer cop que hi apareix és el 1392, quan els jurats del poble vénen a un particular el pou en benefici del poble. Les notícies són reiterades durant el segle següent, però sobretot són molt interessants les del XVI, quan s'esmenta la necessitat d'escurar el dipòsit. Aquest pou està paredat en forma de sínia, compta amb un coll rectangular construït amb peces de marès i pedra viva. Té quatre columnes també de marès i dos travessers. Destaquen les cinc piques, totes d'una gran dimensió. Fa uns anys fou objecte d'una reforma important.

El **pou de sa Cova** el trobam a la vora de la carretera de Manacor, en una important cruïlla de camins del municipi que arrenquen en el mateix cantó de la vila. Segons algunes notícies fou perforat durant el segle XIX. Té un marcat aspecte rústic. El coll té forma de ferradura, sobre el qual se sustenten dues pilastres de marès amb els

Pou de Jurà, Pou de la Dama i
Pou de Castell d'Amós.

Fotos: Tomàs Vibot.

capitells motllurats. Al damunt descansa el travesser. Actualment fretura de corriola. Sobre un costat hi ha una pica, feta de pedra viva picada.

Entre els molts d'exemples de pous del Pla, destaca per la complexa harmonia del conjunt, el **pou de Jurà, a Lloret**. S'ubica al costat del camí vell d'Inca, devers a 500 metres al nord del nucli urbà. Es tracta d'un dipòsit amb una factura molt peculiar, sobretot per comptar amb sis piques al terra. Presenta quatre columnes de marès i dues barres de ferro compleixen la funció dels travessers. No té corriola. Tot i que s'ha apuntat a un origen islàmic, en realitat és al segle XVIII quan apareix per primer cop documentat.

Un altre exemplar interessant és el **pou de Dama, a Porreres**. Es tracta d'un dipòsit molt paradigmàtic per l'austeritat del conjunt però amb un alt grau de bellesa. Manquen encara dades que puguin ubicar cronològicament el seu origen, tot i que hi ha indicis que al segle XVI ja hi existia. Presenta un coll rectangular, amb parets lleugerament atalussades. Les antigues columnes de marès foren substituïdes per pilars, els quals sostenen una travessa de fusta, molt elegant. Compta, a la part frontal, amb una llosa de pedra per accedir-hi més còmodament. Fou reformat l'any 1993 i, per això, el seu estat actual de conservació és molt bo.

Finalment, el **pou de Castell d'Amós de Costitx** és un cas força interessant. Per a alguns es tracta d'un dipòsit d'origen sarraí, mentre que d'altres, com l'estudiós Gaspar Munar, el datà a 1567. No té coll i la boca està limitada per un reixat. Té una base de planta rectangular, amb piques picades a la pedra. La antiga corriola penjava d'un bastiment fet amb tres politxons. Fa una sèrie d'anys fou restaurat. ●

Abril 2022

Tenim un pla pel Pla?

Estratègia de sostenibilitat turística

El passat mes de febrer es va presentar el Pla de Sostenibilitat Turística per al Pla de Mallorca, una estratègia liderada per la Mancomunitat i que rebrà prop de 3 milions d'euros provinents dels fons Next Generation- UE.

El Pla de Sostenibilitat Turística del Pla de Mallorca arriba en un moment crucial per al desenvolupament immediat i futur de la comarca i del conjunt de l'illa. Donades les condicions actuals d'incertesa econòmica, es fa necessari reflexionar i planificar d'una manera profunda i consensuada l'estratègia a seguir en matèria turística. Més encara quan el context d'emergència climàtica es condueix en el curt termini a canvis profunds a nivell econòmic i social.

Des de Pla de Mallorca XXI pensam que els projectes que se'n derivin del Pla de Sostenibilitat Turística han d'anar orientats a beneficiar a tots els residents dels

municipis del Pla, reforçant la qualitat de "turisme no estàndard", millorant la qualitat de vida i del teixit cultural i econòmic, recuperant elements etnològics, patrimoni natural i paisatge, potenciant l'activitat agrícola i el producte km 0 i enfortint la participació ciutadana

A aquest número d'EL PLA intentarem desgranar l'estratègia i els seus components, parlant amb la presidenta de la Mancomunitat del Pla, Joana Maria Pascual i amb els protagonistes d'experiències ja en marxa a la comarca per impulsar models de turisme sostenible, respectuosos amb el territori i els habitants de la comarca i que generin desenvolupament local.

Què implicarà aquesta injecció de fons públics a una destinació turística emergent com és la comarca?

Dossier

Pla de sostenibilitat turística

Una oportunitat per la comarca?

Autoritats insulars, amb la presidenta del Consell de Mallorca al capdavant, i municipals a la presentació del pla turístic del Pla a Sineu el passat 22 de febrer. (Foto: J. FRAU / Diario de Mallorca)

Redacció El Pla.– El Pla de Sostenibilitat Turística del Pla de Mallorca arriba en un moment crucial per al desenvolupament immediat i futur de la comarca i del conjunt de l'illa. Donades les condicions actuals d'incertesa econòmica, es fa necessari reflexionar i planificar d'una manera profunda i consensuada l'estratègia a seguir en matèria turística. Més encara quan el context d'emergència climàtica es condueix en el curt termini a canvis profunds a nivell econòmic i social.

El Pla de Mallorca compta amb certs avantatges competitius en termes turístics en comparació amb altres destinacions. Amb aquest punt de partida, el Pla de Sostenibilitat Turística hauria de tenir l'objectiu d'impulsar aquests avantatges per a posicionar la comarca i millorar la vida dels residents.

Donada la important quantitat econòmica en

què el pla està dotat i el curt termini en el qual s'ha d'executar, és especialment important consolidar el sistema de gestió dels fons econòmics i dels projectes que s'incorporaran. S'ha de tenir en compte el retorn de les inversions en cada projecte, sigui en beneficis socials o econòmics, així com criteris d'igualtat d'oportunitat de gènere, ecologia del projecte i altres valors que propugna la idea de sostenibilitat. D'altra banda, s'ha d'assegurar la qualitat dels projectes, tant en la seva planificació com en l'execució i avaluació, intentant que els desenvolupin persones que coneguin la comarca. En aquest sentit, la participació de la societat civil del Pla de Mallorca, al mateix nivell que l'administració pública i la iniciativa privada, ha d'estar garantida en totes les fases del Pla, des d'un primer moment. Segurament serà imprescindible crear un organisme que faciliti i garanteixi aquesta participació.

El document de presentació del Pla de Sostenibilitat Turística s'estructura en quatre eixos, amb una sèrie de propostes de projectes, tals que:

Eix 1. Transició verda i sostenible

Inclou actuacions de restauració ambiental, gestió d'espais naturals, accions d'implantació d'economia circular, rehabilitació sostenible d'edificis i actuacions d'adaptació al canvi climàtic. Contempla projectes com l'adequació de rutes senderistes i de la xarxa cicloturista, el disseny d'experiències d'hivern o la inclusió de productes de kmo al sector turístic.

Eix 2. Millora de l'eficiència energètica

Aquest eix comprèn les actuacions en matèria de mitigació del canvi climàtic, reducció de l'ús d'energia en serveis turístics, disminució de la contaminació, impuls de la mobilitat sostenible i transició a energies renovables. Amb projectes com un pla de mobilitat sostenible per la comarca, una xarxa d'estacions de

recarrega per a bicicletes elèctriques o un sistema de carsharing.

Eix 3. Transició digital

En aquest tercer eix s'incorporen projectes que facilitin la millora continua dels processos de la cadena de valor turística mitjançant l'ús de la tecnologia.

Inclou projectes com una app amb audioguies, un projecte de patrimoni virtual etnològic o la creació d'una web i xarxes socials del destí turístic.

Eix 4. Competitivitat

On es proposen actuacions amb l'objectiu de crear oferta, millorar el producte, crear equipaments, embellir els espais públics... Així com la millora constant en la gestió del Pla de Mallorca com a destí turístic. Els projectes d'aquest eix va orientats a la creació d'un ens gestor, a l'elaboració d'un inventari turístic o, per exemple, a la creació d'un pla de promoció de productes gastronòmics.

Empoderar la societat per a consolidar l'economia

Possiblement, la qualitat més diferenciadora del Pla de Mallorca és la de tractar-se d'una entitat productora dins una illa de turisme. El Pla té un caràcter i un paisatge agrari que el doten d'una particularitat especial dins el conjunt de Mallorca, i que el fa ser una regió "no-estàndard". Per això, el fet de consolidar el Pla com a productor i com a àrea comunitària actuarà com a atractiu de visitants. És a dir, que l'estratègia turística del Pla de Mallorca hauria d'anar dirigida a l'enfortiment de la societat i el sector agrari, a la consolidació dels llaços entre el teixit productor i empresarial i a la valoració i rehabilitació del patrimoni cultural i natural. La millor estratègia i la millor campanya de promoció turística serà

aconseguir reforçar el territori i els seus habitants. La millora dels elements etnològics, dels espais naturals, de les empreses i del teixit cultural, entre d'altres, aspectes com la petjada ecològica, la circularitat o la comercialització del producte local, contribuiran a unes millors condicions ambientals i socials, alhora que configuraran una activitat turística de qualitat.

En definitiva, els projectes que se'n derivin del Pla de Sostenibilitat Turística han d'anar orientats a beneficiar a tots els residents dels municipis del Pla, reforçant la qualitat de "turisme no estàndard", millorant la qualitat de vida i del teixit cultural i econòmic, recuperant elements etnològics, patrimoni natural i paisatge, potenciant l'activitat agrícola i el producte km 0 i enfortint la participació ciutadana. ●

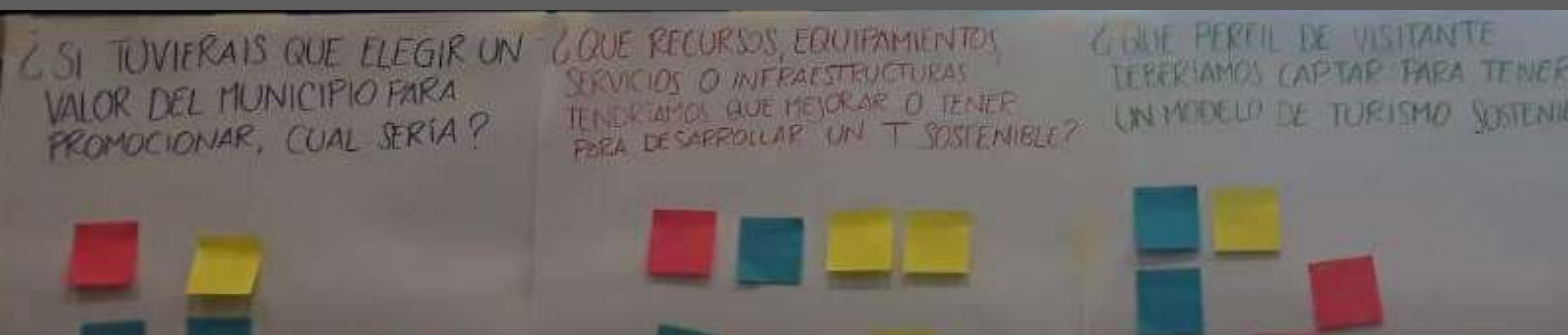
Projecte SuSTowns: la llavor del Pla de Sostenibilitat Turística

La idea de presentar la proposta del Pla de Mallorca va sorgir arran del treball realitzat per la fundació MUSOL en el marc del projecte SusTowns (Foment del turisme sostenible en els petits pobles amb encant del Mediterrani) en el marc del Programa Interreg Med 2014-20.

La Fundació Musol i la Mancomunitat van elaborar, en el marc del projecte SusTowns un pla local participatiu d'acció per al turisme sostenible, han dissenyat productes de turisme sostenible sota la marca "Colors del

Pla" així com un Pla de Màrqueting i una campanya per als productes dissenyats.

Precisament amb la finalitat d'implementar les prioritats i iniciatives dissenyades en el marc del SuSTowns i incorporar altres necessitats que el Pla de Mallorca va detectar, la Mancomunitat va decidir presentar una proposta a la Convocatòria Extraordinària dels Plans de Sostenibilitat Turística. Les accions que es realitzaran van sorgir a partir dels diferents espais de participació propiciats pel projecte Sustowns.

Reflexions sobre l'estratègia turística a la comarca des de la societat civil

Per Celestí Alomar

Geògraf i historiador. Membre de la junta de l'associació Pla de Mallorca XXI

Fa dos anys un conjunt de persones vàrem crear l'associació Pla de Mallorca XXI, una entitat sense afany de lucre, independent i oberta a tothom, amb la idea de constituir un espai de reflexió que pogués aportar propostes i col·laborar amb les institucions públiques i les entitats privades que fan feina en tots els pobles de la comarca.

En aquest sentit, el diàleg amb el Consell de Mallorca i la Mancomunitat del Pla ha fluït de manera significativa i ha fructificat amb la signatura d'un conveni de col·laboració conjunta, en què també participa l'associació de Llicenciats en Ciències Ambientals de les Illes Balears (ALCAIB). La finalitat de l'acord és establir vies de cooperació en el camp del turisme, amb la idea que aquest resulti una activitat sostenible, equilibrada i inclusiva per a la nostra comarca.

En aquest procés de reflexió un dels primers projectes que vàrem elaborar i presentar al Consell de Mallorca i a la Mancomunitat va ser la creació d'una Fitxa Ambiental que mesuri la petjada ecològica de l'activitat dels establiments turístics ubicats al Pla De Mallorca, a la qual ALCAIB li va donar forma concreta i científicament precisa. Es parteix del convenciment que en el futur la decisió sobre els viatges estarà molt mediatitzada per la valoració dels impactes ambientals i socials que es derivin del fet de viatjar. La Fitxa Ambiental, més endavant, podria donar peu a un distintiu de qualitat i convertir-se en un element tractor per una generalització de bones pràctiques i de l'economia de proximitat.

La posterior aprovació d'un Pla de Sostenibilitat Turística pel Pla de Mallorca,

amb un finançament de 3 milions d'euros per als pròxims tres anys, que haurà de concretar i dur a terme la Mancomunitat, es pot qualificar de fita històrica que pot marcar el desenvolupament econòmic i social de la comarca. També és una oportunitat i un repte on l'Associació està disposada a participar en la mesura de les seves possibilitats. A hores d'ara, s'ha participat en diferents reunions amb el Consell i la Mancomunitat per tal de precisar les maneres i els àmbits de col·laboració possibles. Una participació que implica una gran responsabilitat per a l'associació Pla de Mallorca XXI.

En un context de transició, amb l'emergència climàtica com a marc general, és indispensable que el Pla de Sostenibilitat Turística vagi acompanyat d'un procés reflexió profund i d'una planificació basada en la corresponsabilitat i, a la vegada, conciti un consens comunitari extens i ampli. En aquest sentit, l'associació Pla de Mallorca XXI ha avançat una sèrie de propostes per incentivar el debat i ajudar a despertar les inquietuds que han de servir d'energia renovable per al conjunt de la comunitat.

Partim de la idea general que considera el Pla de Mallorca com a entitat productora dins una illa de turisme, principalment relacionada amb el món agrari, però no exclusivament. Potenciar aquesta característica, en una època de crisi concatenada, pensam que és el que està més en consonància amb els objectius comunitaris europeus i, a la vegada, el que li dona al Pla de Mallorca un valor més distintiu i singular, enfront de l'estandardització generalitzada existent. L'estratègia turística de la comarca ha d'anar dirigida a l'enfortiment de les estructures socials, la defensa del sector agrari i la consolidació de l'economia de proximitat.

L'objectiu no passa per la promoció en recerca de visitants, sinó per posar en valor els recursos existents amb la intenció de millorar la qualitat de vida dels residents. Preservar la identitat, reforçar el respecte mutu i tenir cura amb el medi i amb la cultura i el patrimoni és la política turística més innovadora i aconsellable. Així, doncs, pensam que els doblers públics haurien d'anar destinats a posar en valor recursos comunitaris, en el doble sentit d'augmentar el benestar dels residents locals i la satisfacció dels visitants. En definitiva crear les condicions adequades perquè qualsevol persona que hi resideix, sigui de forma permanent o de visita per unes setmanes, gaudeixi sempre d'una experiència

de vida diferent, gens estandarditzada, fructífera i confortable.

Un entorn d'aquestes característiques és el que permet a un professional o un empresari que es dedica al turisme estructurar un producte diferenciat i de qualitat i poder arribar a la gent més exigent i respectuosa amb el medi. Aquesta proposta de prioritzar l'esforç en generar producte és la segona idea mare que es presenta en el document sobre turisme elaborat per l'associació Pla de Mallorca XXI. D'elles es deriven altres propostes concretes que estan recollides al document "El pla de sostenibilitat turística: Una oportunitat per la comarca," que poden ajudar a enriquir el debat, i que podeu trobar a la plana web de l'entitat (www.plademallorcaxxi.com).

L'entrevista

"Realitzarem processos participatius durant tot el camí d'execució del Pla de Sostenibilitat turística"

Xerram amb Joana Maria Pascual, Presidenta de la Mancomunitat del Pla de Mallorca, per conèixer més sobre el Pla de Sostenibilitat Turística aprovat per la comarca. Aquesta estratègia, dissenyada i coordinada des de l'ens supramunicipal que dirigeix Pascual, rebrà prop de 3 milions d'euros de Fons Europeus.

Quins reptes identifiqueu des de la Mancomunitat quant a existència i promoció d'iniciatives de turisme sostenible a la comarca?

De reptes n'hi ha molts! El Pla de Mallorca té l'oportunitat de fer les coses d'una manera diferent, perquè som una comarca que preserva les nostres senyes d'identitat: cultura, tradicions, paisatge, llengua... Parlem d'iniciatives de turisme sostenible, la qual cosa vol dir un turisme responsable amb la població i el territori. Entenem el turisme sostenible com un instrument de desenvolupament local, generador d'activitats rendibles que incentivin l'emprenedoria i que afavoreixin l'ocupació de la gent. És un repte la mobilitat entre els pobles de la comarca i la millora de l'eficiència energètica arreu. És un repte enfortir i visibilitzar millor l'oferta turística del Pla. És un repte l'ús dels recursos naturals i culturals del Pla de Mallorca com a destí. És un repte incorporar la tecnologia així com l'ús del *branding* en la promoció del territori.

Com pensau que el Pla de Sostenibilitat contribuirà a fer front a aquests reptes?

El Pla és un instrument de finançament que s'articula a través de quatre eixos transversals que es financen amb Fons Next Generation EU. Aquests eixos són la transició verda i digital, l'eliminació de la bretxa de gènere, la cohesió i la inclusió a través d'un nou impuls a les polítiques d'ocupació. Volem que el Pla de Sostenibilitat turística impacti sobre aquests

Joana Maria Pascual, presidenta de la Mancomunitat del Pla.

reptes a través d'un conjunt d'actuacions. Creiem que un impuls i un impacte dels doblers que s'invertiran en el Pla de Mallorca existirà segur.

Pensau que el Pla de Mallorca pot avançar cap a un model turístic diferent del de la resta de Mallorca? En quin sentit?

La identitat cultural, paisatgística, de llengua i cultura pròpies de Mallorca proporciona una cohesió al territori que el considerem avui un punt fort per a la promoció d'un turisme d'interior que sigui motor de la revitalització de l'economia productiva i, evidentment

Foto: Maria del Carme Pastor.

també, de l'ocupació. Nosaltres no som un destí madur, som un destí emergent. Sabem tot allò que no hem de fer. L'escenari post Covid atreu cap al Pla de Mallorca un viatger més "slow" que valora la ruralitat, la gastronomia, el descans, el tracte familiar i que la distància a la costa no sigui excessiva. Ens falta posar en valor els recursos que tenim i crear experiències que permetin desenvolupar l'oferta turística així com atreure viatgers interessats a descobrir un destí Mediterrani d'interior. El Pla de Mallorca pot créixer com a destí sostenible perquè hi ha molt per fer i ho farem preservant els recursos naturals i patrimonials. Farem campanyes de conscienciació als viatgers i a la població local de la necessitat de conservar-los i posarem en valor la nostra cultura i les tradicions del Pla de Mallorca.

Quin ha estat el procés d'elaboració del Pla de Sostenibilitat Turística del Pla de Mallorca? Com i perquè s'han seleccionat les intervencions recollides al Pla, per a les quals es compta amb un finançament de prop de 3 milions d'euros?

La Mancomunitat Pla de Mallorca es va presentar a la convocatòria del Ministeri d'Indústria Comerç i Turisme del Govern d'Espanya i el projecte després de ser sotmès a un procés d'avaluació és aprovat per la Conferència Sectorial de Turisme el desembre de 2021. És un projecte que abraça actuacions des d'ara fins al 2024. El marc global de les

intervencions el fixa el Govern d'Espanya a través del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència que es finança amb Fons Next Generation. La Mancomunitat Pla de Mallorca havia fet un treball previ, gràcies a la col·laboració de la Fundació Musol que actuava en el Pla de Mallorca, concretament a Montuïri, a través del Projecte Sustowns, "Turisme sostenible en petits pobles amb encant del Mediterrani". Un programa de cooperació europea transnacional per a la zona del Mediterrani, finançat pel Fons Europeu de Desenvolupament regional (FEDER). Aquest treball previ ens va servir per posicionar el Pla de Mallorca com un destí "slow", on el turisme gastronòmic, cultural, actiu (senderisme i cicloturisme), l'ornitològic, el turisme de fotografia... havien de ser segments per treballar en el nostre projecte de turisme sostenible.

Quins actors han participat?

Els 14 ajuntaments del Pla de Mallorca que hem mancomanat les competències de promoció turística, la Fundació Musol a través del projecte Sustowns que ens va oferir el "know how" que havia desenvolupat per al municipi de Montuïri i que va traslladar al Pla de Mallorca. A Montuïri es varen obrir processos de participació ciutadana amb les diferents associacions del municipi i representants de l'esfera política, social, cultural...

El Pla s'estructura a través de 4 eixos: transició verda i sostenible, millora d'eficiència energètica, transició digital i competitivitat. Com i perquè s'han triat aquestes àrees d'especial interès per a la intervenció en matèria de sostenibilitat turística?

Són els eixos que el Govern d'Espanya considera prioritaris per a la modernització de l'economia i per respondre als reptes de la pròxima dècada.

Quins projectes específics es recullen a cada eix?

A l'eix de transició verda i sostenible s'estudiarà quina infraestructura ciclista i quina adequació d'itineraris són necessaris per tenir una xarxa ciclista-senderista; l'adequació de camins i senders. Es definiran les necessitats pel que fa a equipaments turístics per a les rutes ciclistes i senderistes. S'establirà una estació de reparació en un municipi seleccionat del Pla; es dotarà d'equipament a alguns dels trams seleccionats; es farà un pla de senyalística turística intel·ligent així com un disseny d'experiències turístiques per a la temporada turística d'hivern i una estratègia d'inclusió dels productes Kmo en el sector turístic.

A l'eix de Millora de l'eficiència energètica hi ha un pla de mobilitat sostenible; l'estudi d'una estratègia de reducció d'emissions de CO₂ per establiments públics; la implantació del vehicle elèctric en el transport públic (*carsharing*) i dues accions municipals a Ariany i Sencelles.

A l'eix de transició digital s'intervindrà amb totes les millores de web i xarxes socials; aplicacions mòbils amb geolocalització i

audioguies, fulletons digitals. Es faran polítiques de *branding* per enfortir la marca territorial Pla de Mallorca i el projecte integral de patrimoni virtual a Son Fornés (Montuïri)

A l'eix de la competitivitat s'inclou tota la gerència del Pla; un pla de promoció de productes gastronòmics amb enfocament al turisme; un pla de formació en turisme sostenible per a la cadena de valor, entre d'altres.

En el Pla veim que es recullen intervencions específiques a alguns municipis, com la climatització de la Casa de Cultura i la supressió de barreres arquitectòniques a Ariany, l'ampliació i renovació de la xarxa d'aigües de Ca's Canar a Sencelles o el projecte de patrimoni virtual a Son Fornés (Montuïri). Com ha estat el procés de priorització d'aquestes propostes?

Quan surt una convocatòria de subvenció pública normalment no hi ha massa temps. En aquesta ocasió no va ser diferent. En la subvenció s'havien d'adjuntar els projectes de les intervencions i, evidentment, només es varen poder presentar aquests projectes que ha anomenat perquè són els que aportaren els ajuntaments en aquell període de temps, curt, que presentàrem la nostra sol·licitud.

Com serà l'execució a partir d'ara: s'aniran incorporant noves accions? Com serà la participació ciutadana en la gestió del Pla?

Ens hem de cenyir al projecte. La participació ciutadana és clau en el nostre Pla. Realitzarem processos participatius durant tot el camí d'execució del Pla de Sostenibilitat turística. Es preveu que intervinguin tres agents principals: el sector públic, el sector privat i la societat civil. ●

Foto: Maria del Carme Pastor.

Experiències

Per conèixer més sobre la feina que fan i la seva opinió sobre el Pla de Sostenibilitat Turística aprovat per la Mancomunitat del Pla de Mallorca, hem volgut parlar amb tres experiències ja en marxa a la comarca per impulsar models de turisme sostenible, respectuosos amb el territori i els habitants de la comarca i que generin desenvolupament local.

"El turisme rural no té alternativa a la sostenibilitat"

PEDRO ÁLVAREZ

Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Sineu

Sou un dels 10 municipis finalistes a VI edició de la Capital del Turisme Rural. Per què?

L'entitat Escapada Rural cada any dona aquest guardó per ajudar a posicionar destinacions alternatives a les tradicionals. Es va valorar Sineu per la seva història, cultura i per l'oferta gastronòmica i d'hostatgeria que tenim. Vam superar a uns 200 pobles aspirants i ara el públic ha d'elegir el municipi guanyador entre els 10 finalistes. Estam satisfets perquè la simple nominació ja ens ha donat molta publicitat.

El turisme rural és o pot ser sostenible? Com?

El turisme rural no té alternativa a la sostenibilitat. Sostenibilitat és degustar la cuina de temporada arrelada al territori; conviure a un establiment de fora vila amb animals tradicionals del nostre paisatge; o bé fugir de les massificacions de vorera de mar. La sostenibilitat d'aquest model turístic també es reflecteix en el fet que genera ingressos per a petites famílies, que han rehabilitat les seves quarterades per destinar-les a viatgers; o bé en l'impuls de l'energia solar a les finques rústiques.

Quin és el valor afegit, en termes de sostenibilitat i protecció del territori, que pot oferir el turisme rural al Pla de Mallorca?

El valor afegit és un visitant de qualitat, que vol conèixer la nostra idiosincràsia, sentir els nostres sabors, conviure amb el paisatge típic insular i respectar a la gent d'aquí. No ens hem d'enganyar, Mallorca ha viscut massa del Sol i la platja i s'ha de diversificar el monocultiu. A través d'un turisme

rural ben implantat i responsable, que rebi el suport d'institucions, podem créixer sense deixar de banda el desenvolupament sostenible i el respecte al nostre paisatge.

La Mancomunitat del Pla ha rebut gairebé 3.000.000 d'euros dels fons europeus per a dur a terme la seva estratègia de sostenibilitat turística. Què en pensau? Com pensau que s'hauria de fer?

Recentment, els ajuntaments del Pla hem cedit les competències turístiques municipals a la Mancomunitat. Aquesta ajuda dels fons europeus serà una molt bona injecció econòmica per promocionar tot el que podem oferir. Sense dubtes els nostres camins rurals poden ser una peça clau: el ciclisme i el senderisme aporten riquesa a pobles com els nostres. Ara es tracta d'articular un bon projecte, com ho està fent la Mancomunitat, i que tots els ajuntaments remem en la mateixa direcció.

Experiències

"Per desenvolupar una destinació cicloturística tant la iniciativa pública com la privada han d'estar alineades"

CYCLING FRIENDLY

Empresa de cicloturisme sostenible

A quins hotels del Pla donau servei?

Actualment, comptem amb 9 allotjaments al Pla de Mallorca. Des d'hotels, hotels rurals, agroturismes i allotjaments vacacionals. Tots ells estan adaptats per a cicloturistes i compten amb el seu propi Cycling Center certificat per Cycling Friendly, que inclou entre d'altres un taller d'eines de reparació i manteniment i pàrquing de bicicletes.

Com és la relació amb aquests establiments i els clients?

Nosaltres hem adaptat tots aquests allotjaments perquè comptin amb un espai còmode i segur per a

guardar les bicicletes dels clients, poder fer les reparacions i ajustaments necessaris, inflar les rodes, tenir penjadors amb cables de seguretat, o suports per a realitzar aquestes reparacions.

Quan un allotjament té aquestes infraestructures, pot obtenir una de les nostres certificacions de qualitat: bronze, silver o gold. I així els podem comercialitzar a la nostra plataforma, el primer metacercador del món per a clients ciclistes, a on poden rebre reserves de cicloturistes.

També prestam serveis ciclistes com lloguer de bicicletes, trànsfers o rutes guiades als ciclistes d'aquests allotjaments que ho necessiten.

Quin tipus de clients vos trobau? Què els interessa?

El client cicloturista és majoritàriament internacional, amb una estada mitjana superior a 6 dies i una despesa també superior a la mitja. A més, ve fora de temporada alta de sol i platja i, per tant, contribueix a la desestacionalització.

Però es tracta d'un client cada cop més exigent. Tant amb les infraestructures que necessita trobar a l'allotjament, com amb els serveis relacionats amb l'esport que ha vingut a practicar.

Quines experiències ofereix?

Podem oferir al client cicloturista que visita Mallorca qualsevol servei ciclista que pugui necessitar. Des d'allotjaments amb instal·lacions per a aquest col·lectiu, lloguer de bicicletes, rutes personalitzades o guiades, serveis de fisioteràpia, de transport de bicicletes i persones... tot per a fer que la seva experiència Cycling Friendly a Mallorca sigui la millor possible.

La Mancomunitat del Pla ha rebut gairebé 3.000.000 d'euros dels fons europeus per a dur a terme la seva estratègia de sostenibilitat turística. Entre les accions amb pressupost es troba "Red ciclo- senderista: Infraestructura ciclista y adecuación de itinerarios". Què en pensau? Com pensau que s'hauria de fer?

En primer lloc, seria fonamental comptar amb una planificació i una coordinació. Per desenvolupar una destinació cicloturística, especialitat de Cycling Friendly, tant la iniciativa pública com la privada han d'estar alineades i treballar en conjunt. És un dels punts fonamentals i que no sempre es fa.

Després, el Pla de Mallorca haurà de fer feina molt en el fet de comptar amb una infraestructura d'informació oberta de qualitat pel cicloturista. Com a exemple, Cycling Friendly ofereix cents de rutes pel Pla de Mallorca que els usuaris del nostre metacercador pot descarregar de manera gratuïta pels seus dispositius GPS. La Mancomunitat també haurà de treballar aquesta part per a poder posar a disposició del públic internacional informació especialitzada i de qualitat.

Aquesta injecció de fons pel desenvolupament del turisme sostenible també ajudarà a poder millorar les infraestructures especialitzades. Punts de reparació de bicicletes, senyalística, aparcaments còmodes i segurs per a bicis, millora de la xarxa de camins, de carrils bici... actuacions crucials si volen ser competitius en aquest segment.

I un cop treballades aquestes coses, no ens podem oblidar de la promoció. Si un producte, servei o destinació no es coneix, no es compra.

Experiències

"Volem estimular el consum de producte de proximitat entre els turistes"

MARIA ANTÒNIA VENY

Regidora de Comerç de l'Ajuntament de Porreres

En què consisteix la campanya *De Porreres*? Quins resultats ha tingut?

L'Ajuntament de Porreres va iniciar la campanya promocional de producte local i de proximitat, en l'àmbit local i amb l'objectiu de donar a conèixer els distints productes que es produeixen al municipi i potenciar-ne les compres tant dels veïns i veïnes del municipi com dels visitants.

Els objectius d'aquesta campanya tenen com a finalitat la d'informar, accionar i ensenyar els beneficis del consum de producte de proximitat. Concretament, es van marcar tres objectius específics en aquesta primera fase: donar a conèixer els productes fets a Porreres, fomentar el consum de producte de proximitat i local i conscienciar a la població de la relació directa entre consumir producte de proximitat i frenar el canvi climàtic.

L'inici de la campanya començà al mes de juliol de 2020. Primerament, es va fer un redisseny de la

marca "de Porreres" donant-li un aspecte identificatiu del municipi i actual, tenint en compte els colors i les tipografies. A més a més, el logotip representa la frase "Porreres és Producte Local".

Seguidament, es van crear les xarxes socials @deporreres a la plataforma d'Instagram i Facebook, específiques per a la campanya i per a dur a terme la divulgació de contingut i foment del consum dels productes (tres publicacions per setmana).

S'ha dut a terme una campanya informativa a totes les empreses productores del municipi de Porreres, explicant els objectius i el sentit de creació de la campanya. A més a més, s'ha fet una crida a la participació de totes elles.

S'ha donat a conèixer la proposta de valor d'aquest projecte, que està composta per cinc proposicions.

Gràcies a la participació d'una fotògrafa professional, s'han dut a terme entrevistes i sessions fotogràfiques a gran part les empreses productores que han volgut participar. Aquesta sessió està encarada a conèixer dues parts importants: tant el producte com el productor. Això fa que les publicacions tinguin un caràcter informatiu, però també emotiu, un producte sempre té una història de vida del seu productor i aquesta és una manera de crear vincle amb el receptor i fomentar el consum del producte local.

Cada setmana, a la primera fase, han sortit tres noves publicacions d'un productor diferent. La primera publicació és un vídeo del productor parlant amb el producte. La segona publicació se centra en el productor i la tercera amb el producte.

A més a més es facilita el contacte de cada empresa per tal de fomentar el consum d'aquests productes fets a Porreres.

A poc a poc la campanya ha agafat força, ja hi ha quasi cinc-centes persones adherides a la pàgina de Facebook i més de tres-centes a la pàgina d'Instagram. Ara només ens queda continuar-la amb una segona fase que s'iniciarà aviat.

Heu pensat a vincular-la al consum a establiments turístics, com a part de l'estratègia turística del municipi?

Aquesta iniciativa serà una de les propostes que presentarem a la mancomunitat perquè l'incloguin al projecte que es finançarà amb fons europeus. És necessari fer un treball de recerca i anàlisi del nostre poble i a la vegada de tota la comarca.

Per una banda, s'ha de tenir en compte al sector productiu, saber si té interès a vendre o augmentar les vendes als mercats turístics de la comarca i, per l'altra, conèixer si els establiments turístics tenen interès a començar a incorporar aquests tipus de productes al seu establiment o bé augmentar-ne les quantitats i tipologia, en cas que ja ho facin.

Per tant, abans de posar-ho en marxa, es necessita fer tota aquesta feina prèvia d'anàlisi i establir un pla per incorporar el producte agroalimentari local al mercat turístic.

La Mancomunitat del Pla ha rebut gairebé 3.000.000 d'euros dels fons europeus per a dur a terme la seva estratègia de sostenibilitat turística. Entre les accions amb pressupost es troba "Estratègia d'inclusió dels productes Kmo en el sector turístic". Què en pensau? Com pensau que s'hauria de fer?

Des del nostre punt de vista, creim que aquesta iniciativa és essencial i que s'hauria de basar en el turisme experiencial, és a dir, situar el turisme del Pla de Mallorca en l'àmbit del consum d'experiències i emocions. Aquesta modalitat turística suposa una baixa petjada ecològica, ja que es basa en el producte de proximitat o Km 0. La motivació del turista en el consum de la gastronomia, i productes locals de qualitat suposa un eix impulsor de la cadena de valor, garantint el màxim retorn a la població amfitriona.

Aquest turisme requereix estimular el consum de producte de proximitat entre els turistes, així com la realització de programes de formació, professionalització i sensibilització dirigits al sector turístic, per a promocionar l'autenticitat del petit comerç local i prioritzar l'oferta i proveïment de materials, subministraments i productes de proximitat, mostrant especial sensibilitat per aquells artesanals, ecològics, saludables, frescs i produïts baix paràmetres de sostenibilitat.

La necessitat d'impulsar estratègies al Pla de Mallorca per incrementar el consum de producte local al sector turístic

Per Marta Ferriol

Ambientòloga

El Pla de Mallorca, és un territori profundament transformat per l'activitat humana, on s'ha generat un paisatge mosaic digne d'admirar. Les garrigues i els boscos de pins s'alternen amb els sementers de fruiters, els horts i els cultius de cereals, oferint un joc de colors i formes que va variant a mesura que les estacions van avançant.

A més comptem amb municipis amb un patrimoni arquitectònic que convida a perdre's, grans casals senyorials, palaus, convents, esglésies, així com petits llogarets amb un encant extraordinari que s'alternen amb possessions, finques pageses i les impressionants construccions dels nostres avantpassats talaiòtics.

Aquest llegat és fruit del passat eminentment agrícola i ramader de la comarca, però que a partir de la dècada dels 60 va viure una crisi d'abandonament, com gran part de l'illa de Mallorca, a causa de l'arribada del turisme.

La profunda caiguda del sector primari al Pla de Mallorca no és un fenomen aïllat, ja que ha ocorregut a la resta d'Espanya interior, el que

ha provocat forts desequilibris en la base del sistema econòmic rural. La manca de rendibilitat econòmica d'aquest sector, dificulta molt la dignificació d'aquesta professió i presenta en el sector turisme com una sortida més fàcil i atractiva sobretot per les noves generacions.

Els baixos preus de venda dels productes frescos alimentaris, així com els elevats costos de producció, a més de les dificultats afegides a causa de la insularitat (el sòl rústic a les illes és un dels més cars de l'Estat), fa que dedicar-se a la vida de pagès o ramader sigui en l'actualitat una herència familiar o una activitat complementària sustentada amb una segona activitat laboral.

Per això una de les dificultats per a la continuïtat de les explotacions agràries, i, per tant, del manteniment del medi rural, a part de la manca de rendibilitat econòmica, és la problemàtica existent en el relleu generacional, ja que el 48% de les persones majors de 54 anys no tenen successor o successora en l'agricultura.

Tal com es va analitzar el document publicat pel pla de Mallorca XXI, "Proposta Ciutadana pel futur del Pla de Mallorca", en l'actualitat les terres conrades suposen encara un 84,3% del total de la superfície del Pla de Mallorca, sent una de les zones de Mallorca on encara perdura més l'activitat del sector primari. S'ha de tenir en consideració, que la majoria de finques es basen en explotacions familiars o petites empreses, que no poden competir amb les explotacions agrícoles d'altres indrets peninsulars en preu, però sí en qualitat.

Tot i les dificultats esmentades anteriorment, la dedicació a l'agricultura és remarcable i percentualment superior a la mitjana de l'illa. Mentre que l'economia total del Pla només aporta un 1,88% al total de la riquesa que es crea a Mallorca, el subsector agrícola aporta un 13,21%, molt per damunt dels altres sectors (industrial, serveis i construcció).

Quant als treballadors, el Pla concentra només el 3,34% de tots els treballadors de Mallorca, en canvi, en el subsector agrícola hi trobem el 13,03% dels treballadors agrícoles de tota Mallorca (dades del 2017 Fundació Impulsa).

Pel que fa al tipus de producció, el Pla destaca pel conreu d'hortalisses de secà com el tomàquet, amb la variant de tomàtiga de ramellet, autòctona de l'illa de Mallorca i que s'exporta arreu del món, el meló, l'albercoc, la síndria, els alls i el pebre. Quant a la ramaderia, comprèn bàsicament el bestiar porcí i oví.

Els conreus principals són els de secà i especialment els cereals, els ametlers i els garrovers, que es veuen afavorits per les fèrtils terres argiloses.

En l'activitat agrària són especialment rellevants els productes transformats com l'oli o el vi, ja que contribueixen a generar llocs de feina amb diferents graus d'especialització, així com a mantenir el paisatge i dotar la comarca d'una identitat econòmica i marca pròpia.

Al Pla de Mallorca hi ha 22 marques amb la Denominació d'Origen Oli de Mallorca. Pel que fa al vi, hi trobem diverses bodegues amb la Denominació d'Origen Protegida Pla i Llevant.

La producció ecològica com a oportunitat

Cal destacar que afortunadament, els darrers anys, cada vegada són més les explotacions agrícoles que han realitzat la conversió a ecològica, garantint la qualitat ambiental sòl i les nostres aigües, millora la biodiversitat i augmentant l'accés a aliments sans i de qualitat a la població local.

A més, segons l'article "Una primera aproximació a la Diagnosi del sector de la producció agrària ecològica a les Illes Balears" elaborat per APAEMA gràcies a la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Alimentació l'any 2021, es posa en evidència que la conversió a ecològic augmenta a considerablement la viabilitat de les explotacions i el relleu generacional, el qual dona esperança al sector:

- Els nivells de professionalització a les explotacions ecològiques són entre dues i tres vegades més elevats (25%) que entre les explotacions convencionals (8%).
- Els joves agricultors són titulars del 23,3% de les explotacions ecològiques, a diferència del 6,8% del conjunt del sector.
- Amb una mitjana de 51 anys, el sector

ecològic és notòriament més jove que la resta del sector agrari (> 65 anys).

- El sector agrari ecològic genera el 16,5% del valor econòmic total del sector agrari balear.
- La destinació de venda de les produccions de productors i productors-elaboradors és eminentment local (85%). Els canals curts de comercialització són part indispensable del sector agrari ecològic balear, tant en producte primari com en l'elaborat. Les cooperatives tenen un paper cabdal en la compravenda de fruites seques i els distribuïdors van agafant força en la comercialització d'altres productes. La venda al canal HORECA representa encara un percentatge baix o molt baix de destí del producte.

Així mateix, remarcar l'aposta per les varietats locals i els valors ambientals:

Les varietats locals suposen el 61% del volum

total de cultius, de mitjana, a les explotacions ecològiques. Predominen en la fruita seca, els cereals, l'horta, les pastures i la vinya. En els elaborats, les varietats locals agrupen el 58% de la producció.

Les races autòctones són encara presents, amb un 63% de tota la ramaderia ecològica balear, i a Menorca suposen més del 78%.

- Les explotacions ecològiques tenen interessants nivells d'autosuficiència en llavors d'extensius (62%) i alimentació ramadera (84%).
- Entre els operadors ecològics existeix una alta conscienciació respecte de l'ús de recursos naturals, com l'aigua i l'energia. Les finques apliquen mètodes més enllà dels exigits pel reglament europeu de producció ecològica, emperò només una quarta part de les explotacions té instal·lades energies renovables en algun punt de la producció o transformació.

